

СВЕТ
СРПСКЕ РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
(XII–XVII ВЕК)

THE WORLD OF SERBIAN MANUSCRIPTS
(12TH–17TH CENTURIES)

THE WORLD OF
SERBIAN MANUSCRIPTS
(12TH–17TH CENTURIES)

BELGRADE 2016

СВЕТ
СРПСКЕ РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
(XII–XVII ВЕК)

БЕОГРАД 2016

Том 1
27. 57.
1. 88.
Друштво

Испред текста *Јеванђеља њо Маијеу* насликана је квадратна заставица која заузима половину странице. У средини је крст око којег је уплетена врежа с бујним полупалметима. На спољној маргини, здесна, уз заставицу се уздиже декоративна грана. Нешто мања правоугаона орнаментална површина испред *Јеванђеља њо Марку* испуњена је преплетом вреже у којем доминирају четири симетрично супротстављене палмете, обојене окер бојом. Испред *Јеванђеља њо Луки* налази се неуквирена заставица троугаоне форме, састављена од низа уланчаних прстенова прожетих врежама које на врху прерастају у крстолики преплет у кругу, а на косим странама у гране наспрамно свијене према врху. Почетак *Јеванђеља њо Јовану* истакнут је са два велика дупла уланчана прстена, у оквиру којих сплет дијагоналних трака формира ромбоидна решеткаста поља. С бочне стране је грана са изданцима и цветом на врху, док с горњих углова израстају разлистале гране које се свијају ка крсту на средини. Све заставице, наглашене симетрије, цртане су помоћу танког пера, црним мастилом, и изузетно су прецизно изведене. Необојене траке преплета истакнуте су колорисаном позадином, на којој доминирају жута, тамнозелена и црвена боја. На почецима јеванђеља упечатљиви су и раскошни тробојни или двобојни наслови и велики преплетно-флорални иницијали који се уклапају у декоративну форму најавних заглавља. Мање заставице углавном су у виду уже траке, која може имати и сложенији преплет, као она испред Теофилактовог преговора, или пак сасвим једноставан, у виду плетенице или тордиране траке.

Према писаревом запису, књига је исписана 1570. године у манастиру посвећеном Вазнесењу Господњем, под планином Овчар. Не зна се када је однета из манастира. Једини податак доноси запис из XVIII века, у којем се помиње црква Светих Козме и Дамјана у Нештину. Четворојеванђеље је 1946. припало Алекси Ивићу, а његов син Павле Ивић поклонико га је 1973. Народној библиотеци.

90. Ивићево (овчарско-кабларско) јеванђеље, НБС Рс 664, л. 7

Лит.: Д. Ранковић, *Овчарско-кабларско четворојеванђеље из збирке проф. Алексе Ивића*, Зборник МС за ликовне уметности 1 (1965) 107–115; Оџић, НБС, 376–378.

Ј. Сіанојловић

65. АЛЕКСАНДРИДА И ПОВЕСТ МЕТОДИЈА ЕПИСКОПА ПАТАРСКОГ

трећа четвртина XVI века
Београд, Народна библиотека Србије, Рс 40
папир, 226 л., 205 × 145 mm

Рукопис садржи *Српску Александриду* и *Повест Меџодија епископа патарског*. Анализом дуктуса утврђено је да га је преписао сме-

рени Павле, познат науци као преписивач дечанског рукописа бр. 16. Писмо је полууставно, средње величине, уједначено у целом тексту, а правопис је ресавски, али недоследан. Иницијали су ретки; јавља се неколико украшених заставица (л. 1, л. 95). Радмила Маринковић га у својој класификацији рукописног наслеђа *Романа о Александру* означава као *друић Вуксанов рукојис* (40).

Српска Александрида у рукопису НБС 40 спада у групу текстова који су у литератури обухваћени термином *млађи рукојиси* и који се веома разликују од основног текста критичког издања објављеног 1985. године. У њима се званични српкословенски језички израз губи и отвара се простор народном, говорном језику. Мењају се фонетика, морфологија, синтакса, лексика, сви слојеви језика се поједностављују да би се *Александрида* што више приближила читаоцима.

Ортографија и језик *Српске Александриде*, првог дела рукописа, разликују се од његовог другог дела, *Повести Мейодија епископа иајарског*, у којем је израз традиционалнији, иако је преписивач исти. Примећујемо стилску диглосију, писареву способност да користи два слична језичка облика.

Ова *Александрида* једна је од ретких које садрже и почетак и крај романа. Њено обележје је давање предности радњи, а не стилу. Скраћују се мисаони делови текста са снажном телолошком поуком: говор пророка Јеремије о васкрсењу и Филоново и Птоломејево учачавање цара о сновима и бесмртности душе, Александрово обраћање Божијем Промислу и томе слично. Важно је напоменути да и овакав текст *Српске Александриде* чува њену суштину – она је и даље прича о владару хришћанину који осваја свет за једног Бога, посећује Јерусалим и побеђује смрт васкрсењем.

Друго дело у овом рукопису јесте *Повест Мейодија епископа иајарског*. Исти текст, али с мањим разликама, постоји и у *Зборнику иоја*

91. *Александрида* и *Повест Мейодија, епископа иајарског*, НБС Рс 40, л. 1

Драгоља (НБС, Рс 651). Иза одреднице наслова *повести* крије се дело најсличније апокрифним откривењима. Реч је о историји света од стварања човека до „потоњих времена“. Крај повести није сачуван. Библијске личности учествују у историји са оним историјским, што је уобичајено и у византијским хроникама.

Занимљиво је то што се и у *Повести Мейодија епископа иајарског* помиње Александар Велики, који се именује као Александар Грчки (што не налазимо нигде у *Александриди*). За Македонског се чак наводи да је син Хузите, кћерке етиопског цара, коју је Александров отац Филип узео за жену (л. 204). Будући да се у рукопису НБС 40 налази и поменути *Срп-*

ска *Александрида*, у којој је, као и у историјским изворима, царева мајка Олимпијада, ова „чудноватост“ отвара више питања.

Зашто су тврде о Александровом пореклу међусобно различите? Поседује ли писар свест о првом тексту док преписује други? Прича о Александру у *Повесии Мейодигија ейискојиа њајарској* садржи и описе цареве посете Сунчаном граду и затварања Нечистих народа иза Северних планина, што је блиско садржини *Српске Александриде* у познатим рукописима. Неко будуће истраживање могло би се усредсредити на међусобни однос нарativa о македонском цару у ова два текста, обједињена у истом рукопису.

Лит.: *Опис. НБС*, бр. 41; Р. Маринковић, *Српска Александрида. Историја основној шексја*, 16, *Роман о Троји, Роман о Александру Великом*, прир. Р. Маринковић, Београд 1984.

М. П. Живковић (Филолошки факултет
Универзитет у Београду)

66. РУДАРСКИ ЗАКОНИК

око 1580. године

Београд, Архив Српске академије наука
и уметности, бр. 465

папир, 27 л., 280 × 100 mm

Рукопис представља препис Закона о рудницима деспота Стефана Лазаревића. На основу дуктуса и стилских осодености илуминације приписан је попу Јовану из Кратова. Сликани украс се састоји од минијатуре с представом Судског рударског колегија (л. 2^v), заставице у облику арабеске испуњене уплетеном наутовом врежом, сликане златном и плавом бојом (л. 4), преплетне заставице у виду ужета (л. 19), флоралног украса на л. 10 и иницијала рађених златом и тамноплавом бојом. Наслов и поједини делови текста исписани су златом, загаситоплавом и цинобером. На свакој страни текст је уоквирен златном линијом. Књига је повезана у ко-

жне корице с преклопом, украшене арабескама у златотиску. Извесно време налазила се у поседу патријарха Арсенија IV Шакабенте. На унутрашњим странама корица и на л. 1 и 25^v–27 сачувани су записи, међу њима и један пренесен из изворника, с *предисловијем* деспота Стефана из 1412.

Помишља се да је рукопис настао у Кратову, познатом оновременом рударском средишту. Вероватно по узору на оригинал из времена деспотовине, на почетку књиге, преко читаве странице, насликана су, као врста групног ауторског портрета, двадесеторица чланова Судског рударског колегија (састављача *Рударској законика*). Сврстани су по петорица у четири реда и седе на окер клупама с високим наслоном; различите су животне доби и физиономија, смеђе или седе косе и браде, а неки су голобради. Монотонија њихових низова разбијена је различитим положајима тела и глава, као и руку, којима живо гестикулирају. Инкарнати су моделовани окером, који се на осветљеним површинама стапа са смеђом. Најосветљенија места истакнута су финим потезима сивобеле, а на образе појединих ликова нанесено је лако руменило. Чланови Већа одевени су у дуге хаљине, огртаче и живописне капе зелене, окер, смеђе, црвене и плаве боје. Неки од њих у руци држе белу палицу или свијен ротулус.

Сликарска обрада, мада саображена стилским схватањима и могућностима минијатуристе позног XVI века, такође следи предлог из доба деспота Стефана. Вероватно захваљујући таквом узору, цртеж рађен мрким мастилом, а затим колорисан воденим бојама, не открива трагове несигурности. Сlikовитост и свечан карактер тог *груиној иорирејиа* истакнути су и блистањем злата нанесеног на фон и поједине детаље судијских одора. Остали елементи опреме овог драгоценог рукописа – повез издуженог формата са оријенталним преклопом и арабеском, орнаментика, а делимично и декоративна схема исписаних

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд
091(=163.41)(083.824)

СВЕТ српске рукописне књиге : (XII-XVII век) / [Зоран Ракић ... [и др.] ; преводиоци на енглески језик Марина Адамовић ... [и др.]]. - Београд : САНУ, 2016 (Београд : Планета принт). - 455 стр. : илустр. ; 24 см. - (Галерија Српске академије наука и уметности = Gallery of the Serbian Academy of Sciences and Arts ; 137)

На спор. насл. стр.: The World of Serbian Manuscripts. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7025-695-8

а) Српски рукописи - 12в-17в - Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 225232908